

BODÓ BARNA

JAKABFFY ÉS A KISEBBSÉGI POLITIKA

Jakabffy Elemér életével, munkásságával alighanem Balázs Sándor foglalkozott a legtöbbet – két évtizeden át állt eszme- és politikátörténeti munkásságának középpontjában. Kis kötetben adta közre Jakabffy fontos dolgozatait,¹ külön kötetben mutatta be és elemezte a Jakabffy szerkesztette *Magyar Kisebbség* c. folyóiratot,² ő válogatta és látta el bevezetővel meg jegyzetekkel a mindmáig legteljesebb Jakabffy Elemér-kötetet,³ és mintegy összefoglalásképpen monográfiát szentelt neki.⁴

Jogos a kérdés: szükséges-e, érdemes-e újabb elemző munka középpontjába állítani Jakabffy Elemér személyét és/vagy munkásságát? Válaszom: igen. Egyrészt, mert Jakabffy mint közéleti személyiség sokrétű és szerteágazó tevékenységet folytatott – az emberről van még mit feltárni. A 2005-ös Jakabffy-kötet bevezető tanulmányát Balázs Sándor ekként indítja: „*Rendkívül sokoldalú személyiség volt. Jogász, közéleti férfi, nemzetiségpolitikus, magyarpárti vezéregyéniség, parlamenti képviselő, az Európa-szerte elismert Magyar Kisebbség című folyóirat szerkesztő-patrónusa, [...] publicista, helytörténeti és nemzetiségtörténeti tudományos munkák szerzője, a statisztika hozzáértő művelője, jeles nemzetiség-külpolitikus, művelődéstörténeti szakember.*”⁵ Életútjának bemutatása után területekre bontva foglalkozik Jakabffy elméleti munkásságával (társadalombölcselet, kultúrfilozófia, gazdaságtudomány, nemzetiségtörténelem, kisebbségi léthelyzet), majd sorra veszi a jogkövetelő Jakabffy tevékenységét (egyenjogság, kisebbségi jogorvoslás, beolvadás, kisebbségi jogok és nemzeti szuverenitás, egyetemes kisebbségi gondolat, irredentizmus). Második indokom: azért érdemes Jakabffynak újabb munkát szentelni, mert Balázs Sándor külön nem elemzi Jakabffy politikusi munkásságát.

---

1 Jakabffy Elemér: *Nemzetiségpolitikai íráskönyv*. Vál., a bevezetőt írta és a jegyzeteket összeáll.: Balázs Sándor. Kriterion: Bukarest, 1993.

2 Balázs Sándor: *Lugosi üzenet*. Kölcsey Kör: Szatmárnémeti, 1995.

3 Jakabffy Elemér: *Kisebbségi sorskérdések*. Válogatás, bevezető és jegyzetek: Balázs Sándor. Kriterion: Kolozsvár, 2005.

4 Balázs Sándor: *Jakabffy Elemér és a Magyar Kisebbség*. Kriterion: Kolozsvár, 2012.

5 Jakabffy, 2005. *Kisebbségi sorskérdések*, i.m. 5.

Politika, politikus, kisebbségpolitikus

A politika megannyi meghatározása közül az(oka)t részesítem előnyben, amely(ek) a politikai szereplő, a politikus felől közelíti(k) meg a fogalmat. A meghatározások egy része a politikai tevékenység célja felől keresi az értelmezés lehetőségét, más definíciók a társadalom, a közélet egymásra épülő szintjeinek működését tekintik kiindulópontnak. Hatalomorientált Machiavelli elgondolása, miszerint a politika azon eszközök összessége, amelyek ahhoz szükségesek, hogy hatalomra jussunk, hatalmon maradjunk, és a hatalmat a leghasznosabban felhasználjuk.⁶ Max Weber⁷ szerint a „politika” törekvés a hatalomból való részesedésre vagy a hatalom megosztásának befolyásolására, és ide sorolható David Easton⁸ politikaértelmezése is: a politika értékek autoritatív elosztása. A társadalom működését, a konfliktusokat veszi alapul Lehbruch: a politika olyan emberi cselekvés, amely arra irányul, hogy a társadalmi konfliktusokat értékeken keresztül kötelezően szabályozza.⁹ Alemann definíciója: a politika érdekek nyilvános konfliktusa a közhatalom alkalmazásának és a konszenzus szükségleteinek feltételei mellett.¹⁰ A Carl Schmitt politikafelfogását elemző Szigeti Péter szerint a politika fogalma viszonylag egyszerűen, könnyen körülírható, de az általa kínált értelmezés éppenséggel ellentmond a könnyen körülírhatóságnak: „*A politika befolyás; a politika döntés; a politika olyan közügy, amely a hatalmi döntésekre vonatkoztatott; a politika, a gazdaság koncentrált kifejezése; a politika ott kezdődik, ahol a tömegek vannak; a politika művészet; a politika az akaratervényesítés képessége; pártharc stb. stb.*”¹¹

Tekintsük a politikát általában a közügyek intézésének. A politikában részt vesznek azok, akik felhatalmazást kaptak arra, hogy különböző szinteken közösséget képviseljenek, döntéseket hozzanak. Továbbá a politika körébe tartoznak olyan szereplők is, akik az egyéni fellépésen túl csoportosan, kollektívák képviselőiben jelentkezhetnek, a hatalomhoz való viszonyuk jellege a hatalmat gyakorlókétól eltérő, utóbbi esetekben beszélünk társadalmi szervezetről, mozgalomról, de akár polgári engedetlenségről is.

-
- 6 Ez a szöveg ekként nem szerepel Machiavelli híres munkájában, *A fejedelemben* – összefoglalása nézeteinek.
- 7 Weber, Max: *A politika mint hivatás*. ELTE Marx Károly Tudományegyetem: Budapest, 1989. 6.
- 8 Easton, David: A politikai rendszer elemzéséhez. In: Forgács Imre (szerk.): *Válogatás a polgári politikatudomány fejezeteiből*. Művelődési Minisztérium Marxizmus-Leninizmus Oktatási Főosztálya: Budapest, 1982. 61–77.
- 9 Lehbruch, Gerhard: Consociational Democracy in the International System. *European Journal of Political Research*, 1975. 3 (4). 377–391. Letöltés helye: <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.1975.tb01252.x>; letöltés ideje: 2022. 05. 10.
- 10 Idézi: *A politikatudomány alapfogalmai*. Letöltés helye: <http://szociologiaszak.uni-miskolc.hu/segedanyagok/02Alapfogalmak.pdf>; letöltés ideje: 2022. 05. 10.
- 11 Szigeti Péter: A politikum konstrukciója. A politikai problémája Carl Schmittnél, Max Webernél és a neomarxistáknál. *Eszmélet*, 2013. 25 (100). 82–111. Letöltés helye: www.eszmelet.hu; letöltés ideje: 2022. 04. 06.

A mai politikai megjelenése a népképviselői parlamentek létehez köthető, illetve a parlamenthez kapcsolódó választásokhoz és pártokhoz. A politikában való részvétel már nem valamilyen előjoghoz, társadalmi helyzethez kötődik, hanem megfelelő intézményi keretek közötti szakmai tevékenységnek számít, és többnyire képviselőhöz kötött. Alkalmasszerűen vesznek részt a politikában a társadalmi szervezetek aktivistái, bizonyos területek szakértői – és az állampolgárok.

A politikusok foglalkozási csoportot alkotnak, feladatkört látnak el: társadalmi problémák megoldására hivatottak. A politikusi tevékenység egyre inkább specializálódott, önállósult, bár nem szakadt el teljesen más értelmiségi létformáktól, a tudományos, a jogi, az igazgatási, a vallási szerepektől. Az egymásra épülés részleges és közösségspecifikus. Pál Gábor szerint korunkra jellemző, hogy minél inkább politikus valaki, annál kevésbé lehet párhuzamosan vallási vezető, tudós, jogász, földbirtokos, esetleg újságíró.¹² Pál így folytatja: a hivatásos politikus az állam működtetésében kap szerepet, célok meghatározásában, döntéshozatalban, vagyis irányítja az állami gépezetet.

A definíciós nehézségek kortárs munkákban is visszaköszönnek. A *Küzdelem az idővel* c. munkájában Kari Palonen angol, német és francia, a politikával kapcsolatos szövegek (nála: politikai cselekvők szövegeinek) elemzésével jutott arra a következtetésre, hogy a politika fogalma az elmúlt kétszáz év során vált fontos problémává a nyugati országokban. Tétele, hogy „*a politikáról tulajdonképpen, valaki által véghez vitt cselekvésként csak a francia forradalom után beszélhetünk*”, és megállapítja, hogy „*a politikai cselekvés fogalmának kialakulása a politikus tevékenységeinek a leírásaihoz kapcsolódik*”.¹³ Elkezdődött a politika térbeli metaforák révén történő leírása: szektor, szféra, aréna, színpad stb. A cselekvésfogalom megjelenésével és felfutásával párhuzamos folyamat során előlép a politikus mint személy, eközben a politika körei is kitérülnek, olyannyira, hogy szinte semmiről sem lehet többé azt állítani, hogy egyértelműen kívül esne a politika határain. Az is Palonen észrevétele, hogy a politikusoknak van lehetőségük cselekedni, ugyanakkor cselekedeteiknek következményeit nem uralhatják teljesen. A politikusok tevékenységének szükségszerű velejárója az elfogultság, a különböző célok és elvek iránti (olykor szenvedélyes) elköteleződés.

A kisebbségpolitikus meghatározása a politikusénál bonyolultabb – ha lehetséges egyáltalán. Kiindulásként fogadjuk el: a kisebbségpolitikus a kisebbségi lét körülményei között politizál.

12 Pál Gábor (szerk.): *Politológia. Betekintés a politika világába*. Dialóg Campus: Budapest, 2018. 49.

13 Palonen, Kari: *Küzdelem az idővel. A cselekvő politika fogalomtörténete*. L'Harmattan: Budapest, 2009. 50–54.

A kisebbségi lét köztes állapot, meghatározása és a viszonyulás hozzá többszörösen át-ételes. A kisebbségi lét egyetemes jellemzője az ambivalencia.¹⁴ Ez a létállapot kettős természetet, kétirányúságot, kétértékűséget mutat. Következésképpen a kisebbségben élőknek a környezetükhöz, valamint a környezetnek a kisebbségben élőkhez való viszonya is ambivalens, ellentmondásos. Ezért (is) tekintette a kisebbségi létet Makkai Sándor paradox természetűnek,¹⁵ ezért beszélt létparadoxonról. „[N]em tudom elképzelni a kisebbségi életnek semmiféle emberhez méltó elrendezését – írta –, mert magát a kisebbségi »kategoriatartalom emberhez méltatlannak és lelkiileg lehetetlennek».”¹⁶ Mennyiségi megközelítésben a kisebbségek kevesebben vannak a többséghez képest. De a többség és a kisebbség nem egy homogén léttartalomnak a mennyiségi megosztását jelenti. A kisebbség a többségtől minőségileg különbözik, más. Mindaz, ami mennyiségi vonatkozásban léthiány volt, mint minőség léttöbbletként jelentkezik, ami csakis a kisebbségi lét velejárója, mivel ezt a minőséget a többségi létezés nem tartalmazza.

A kisebbségi lét köztes lét, amely különböző létszférák határterületein, érintkezési felületein szerveződik és ezek tartalmi elemeit ötvözi magába. Nemcsak a kisebbség számára meghatározó, hanem a többség számára is. Ez a megközelítés általános értelemben két másság egymáshoz való viszonyulását hordozza. Mindez feszültségforrássá válik/válhat, ha a többlet és a hiány politikai, jogi, szociális tartalmi kerülnék előtérbe. A többség politikai értelemben dominanciát jelent, hatalmat és befolyást. A kisebbség képviselője (politikusa) a létkörülményeket olykor képtelen befolyásolni, jogi értelemben korlátok közé szorított (a többségi demokrácia keretei között), a közössége politikailag kiszolgáltatott. A többségi demokrácia az egyiknek ad, a másiktól elvesz. A fentiekből fakadóan: a két létállapot megélése és megtapasztalása különböző. Miközben a kisebbségpolitikusnak mindkét létszférában jelen kell lennie, a többségi számára dominanciája lehetővé teszi a saját létével való kizárólagos törődést. Annak ellenére érvényes ez, hogy elvben mindkét létállapot kölcsönösen korlátozó és önkorlátozó. A többség számára ez jelenidőben, egy bizonyos létállapotra érvényes, hiszen a nemzetesítő állam, esetünkben a közép-kelet-európai államok végső célja mindig az állam homogenitása, az etnikai egység (volt). A kisebbségi léthelyzet köztes létként megoldhatatlan. Meghaladására akkor van esély, ha a kisebbségi közösség önmagát illetően döntési jogosítványokat kap/szerez (belső önrendelkezés joga), ez lehetőséget ad a paradoxon feloldására.

Nemzetközi szervezetek az 1990-es évek közepétől kezdve egyre inkább a kisebbségek politikai döntéshozatalba való befogadását, a „hatékony részvétel” (*effective participation*)

14 Veress Károly: Kisebbségilét-elemzés. *Magyar Kisebbség*, 1998. 4 (2). 235.

15 Makkai Sándor: Nem lehet. *Láthatár*, 1937. (2). 49–53.

16 Makkai létparadoxon-tételének van egy olyan értelmezése, miszerint nem általában a kisebbségi léthelyzet, hanem a szórványlét emberhez méltatlan. Lásd: Bodó Barna: A szórvány és a Makkai-dilemma. *Kellék*, 2005. (26). 91–103.

formuláját részesítik előnyben.¹⁷ Véleményem szerint az új fogalomhasználat figyelemelterelő. Ugyanis többre van szükség annál, hogy a kisebbségek a lehetséges szinteken megjelenítik az érdekeiket, hallatják a hangjukat, és igyekeznek befolyásolni a döntéseket. A jogalkotás és döntéshozatal immár az egyén és a közösség önmeghatározásának, az identitás megélésének és kibontakoztatásának lényeges kérdéseire vonatkozik. A kisebbségpolitika kifejezés előtagja nem szűkíti (nem szűkítheti le) a szóban forgó politika érvényességi területét, hanem megkettőzi, amennyiben mindazt, amit a politika általában jelent, a tágabb értelmezés mellett a kisebbségre vonatkozóan jelöli meg.

Dobos Balázs a kisebbségpolitikát nehezen behatárolható fogalomnak minősíti, mely alatt „*olyan komplex és integrált szakpolitikát értünk, amely az adott állam és a kisebbségek közötti térben számos, többek között politikai döntéshozói, adminisztratív, civil, valamint szakértői szereplőt, továbbá ezek elméleti és gyakorlati megfontolásait, stratégiáit, eszközeit és erőforrásait vonultatja fel. Kifejezetten a kisebbségekre, mint egyénekre, azok csoportjaira és jogi személyekre irányul, azok nemzeti, etnikai minőségében, beleértve a közpolitikai döntéshozatali folyamat minden lépését az ügy napirendre kerülésétől egészen a döntés kihatásának értékeléséig.*”¹⁸ Fogadjuk el ezt az értelmezést, bár a lényegi kérdés, ki kap jogot arra, hogy a kisebbségek létét meghatározó döntéseket meghozza: a kisebbség maga, avagy a többségi döntési rendszer – itt nem jelenik meg.¹⁹

A kisebbségpolitika nem szorítható egy bizonyos szakterület keretei közé, hiszen az állam és a kisebbségi közösségek közötti viszony megannyi területét figyelembe kell venni. Célja a kisebbség és a többség (jobbára a többséget is képviselő államhatalmi szervek) jogainak és kötelezettségeinek meghatározása. Alapkérdés: mi az, amit a többség politikai értelemben, a többségi demokrácia jegyében megtehet, erkölcsi értelemben viszont nem? Mások sorsáról csak a vonatkozó közösség képviseletével együtt, véleményének, igényeinek figyelembevételével szabad(na) dönteni.

Sajátos kisebbségpolitikai csapdahelyzetre utal Dobos, amikor doktori tézisében megállapítja, hogy „*[a] demokrácia hagyományos modellje szerint minden szervezett társadalmi érdekcsoport szabadon beléphet és versenyezhet egymással a vélemények és elképzelések nyitott piacán, miközben az állam korántsem köteles figyelembe venni a multietnikus valóságot.*”²⁰

17 Dobos Balázs: *A magyarországi kisebbségpolitika szakpolitikai elemzése. A kisebbségi törvény példája*. Doktori tézis. Budapesti Corvinus Egyetem: Budapest, 2009. Letöltés helye: <http://phd.lib.uni-corvinus.hu>; letöltés ideje: 2022. 04. 07.

18 Dobos Balázs. Kisebbségpolitika és kisebbségpolitikai intézményrendszer Magyarországon 1948–1993 között. *Regio*, 2000. (3). 147–172, itt: 147–148.

19 A kisebbségre vonatkozó többségi döntések számukra nemzetpolitikai döntések, miközben a kisebbség maga saját közösségére vonatkozóan nem rendelkezik döntési jogosítvánnyal. Vagyis a többségi, nemzetpolitikai döntéseknek vannak kisebbségpolitikai következményei.

20 Dobos, 2009. A magyarországi kisebbségpolitika szakpolitikai elemzése, i.m.

Ez a helyzet könnyen vezethet a szélesebb körben támogatott többségi érdekek érvényesüléséhez, az erőforrások egyenlőtlen elosztásához – a „többség zsarnokságához”. A kisebbségek döntési esélyei éppen a lélekszámuk következtében eleve korlátozottak, olykor lehetőségük sincs a politikai döntéshozók közé bekerülni. Döntéshozóként is kisebbségekben vannak, tehát nincs esélyük a közösségeket főként etnikai minőségében érintő döntéseket meghozni. A politikai kisebbség hatalmi ellenzék, és miközben a mindenkori ellenzék politikai változások/új választás során megszerezheti a többségi felhatalmazást, a nemzeti kisebbség soha.

A (többségi) politikus gyakran érezheti úgy, hogy akaratát nem kell semminek alávetnie – hiszen törvényt tesz, erre jelölték ki, erre kapott mandátumot – a kisebbségi politikus számára a korlátok léte örök. Mivel nem dönt, a kisebbségi politikus – harcol. Örök (politikai) kisebbségre kárhoztatott helyzetben azért harcol, hogy a státusán változtasson: dönteni akar (autonómia), de ha nem dönthet, vétőjogot vár el a létét érintő döntések esetében.

A kisebbségi pártok esetében alapvető kérdés, miként értelmezik szerepüket.²¹ Az autonomista politika a közösség hosszú távú fennmaradását tartja szem előtt, a kijárási politika pedig a különböző állami struktúrákban való jelenléte miatt tartja fontosnak, mert ezáltal sikerül megjeleníteni és olykor meg is oldani mindennapi kisebbségi gondokat, sérelmeket, igazságtalanságot. A világháborúk közötti magyar politikai képviselő parlamenti jelenlétben merült ki, a központi végrehajtó hatalomból kimaradtak, ilyen körülmények között a kijárási politika esélyei is csekélyek.

A politika mint foglalkozás

Max Weber tette fel elsőként a kérdést: aki a politikát kívánja szolgálni, milyen tulajdonságok által remélheti, hogy képes lesz bensőleg felnőni a feladathoz és ahhoz a felelősséghez, amelyet a hatalmi rendszer részeseként elvárnak tőle? A politikus mint egyén érzi és megéli, hogy személye fontos, hiszen képes társadalmi események és történések befolyásolására, olykor maga dönt fontos kérdésekben: hatalmat gyakorol. Mind a döntés, mind a végrehajtás szakértelmet feltételez. Ezzel a kérdésfelvetéssel két dilemmához

21 Utalok pár kiadványra: Blénesi Éva – Mandel Kinga (szerk.): *Kisebbségek és kormánypolitika Közép-Európában* (2002–2004), Gondolat – MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet: Budapest, 2004.; Kiss Tamás – Barna Gergő – Székely István Gergő: A társadalomépítéstől a klientúra-építésig. Az RMDSZ és a magyar választók közötti kapcsolódás átalakulása. *Magyar Kisebbség*, 2013. (2). 7–40.; Fedinec Csilla – Szarka László – Vizi Balázs (szerk.): *Etnikai pártok Kelet-Közép-Európában, 1989–2014*. Gondolat: Budapest, 2018.

jutunk. Az első: hol lehet megszerezni azt az elméleti tudást és gyakorlati készségeket, amelyek a hivatásos politikustól jogosan elvárhatóak? Másodsorban a felelősség etikai kérdések sorát veti fel, ezek közül a legelső: milyennek kell lennie annak az embernek, aki a történelem menetébe beavatkozik?

Ismert: a politikai szerepre felkészítő képzés nincs. Ilyen végzettség sincs – a politikus alapképzettsége szerint szinte bármi lehet. A politikus foglalkozási és nem végzettségi kategória.

Körösényi András és szerzőtársai a politikus kifejezést tágan értelmezik: beletartoznak egyrészt a pártpolitikusok, illetve mindazok, akik a politikai folyamat közhatalmi szereplői, vagy deklaráltan politikai – szakpolitikai – szerepet ellátó intézmények vezetői. Ilyen értelemben nemcsak a parlamenti vagy önkormányzati képviselők, de az ombudsmanok, pártpolitikai delegálás alapján létrejövő kuratóriumi tagok vagy éppen az alkotmánybírák is politikusok.²²

A Magyarországot körülölelő, kisebbségben élő magyar (kényszer)közösségek 1990 utáni politikatörténete azt mutatja, hogy a kisebbségi politikusok között sok az író, újságíró – az olyan ember, akiknek tevékenysége kapcsolódik a közvélemény alakításához. „Az izmosodó akadémiai politikatudomány mellett létezik egy jelentős, a közgondolkodásra számottevő befolyással bíró publicisztikai politológia is.”²³ Szabó Márton szerint a politikai publicista „politizál” – az újságot írók és a politológusok egyaránt közel állnak a politikai cselekvéshez (a lehetőségéhez), bár szerepük alapvetően eltérő. Az érintettek erre vonatkozóan négy, egymásba is átjárható szerepet jelöltek ki, éspedig: a küldetést, a küzdelmet, az elemzést és a tanítást.²⁴

Míg a tudós, az elemző, a tanácsadó és természetesen a politikus is hivatásos, azaz foglalkozásszerűen űzi tevékenységét, addig a publicista nem. A publicisták önkéntes közéleti emberek („politikai munkások”), akik rendelkeznek valamilyen – többnyire értelmiségi – foglalkozással, egzisztenciával. Belső meggyőződésük, politikai elkötelezettségük, a „hatni akarás” és mindezek mellett egyfajta exhibicionizmus adja e tevékenység fő motivációit. A publicisták többnyire az ideológiatermelő, közvéleményt formáló bölcsész- és társadalomtudományi értelmiségből kerülnek ki. A tudós, a publicista és a politikus – továbbá a tanácsadó és az elemző – egyaránt politikával foglalkozik, mégis különböző szakmákat és műfajokat űznek.

22 Körösényi András – Tóth Csaba – Török Gábor: Ki a politológus? Tudós, elemző és más szerepek. *Politikatudományi Szemle*, 2008. 17 (2). 7–27.

23 Szabó Márton: *A diszkurzív politikatudomány alapjai*. L'Harmattan: Budapest, 2003. 108.

24 Szabó Márton: Publicisztikai politológia Magyarországon a kilencvenes években. *Politikatudományi Szemle*, 1999. 8 (4). 80–94.

Körösényi és szerzőtársai a politikával és a politikatudománnyal kapcsolatosan öt politikusi szerepről beszélnek: politikatudós, politikai elemző, politikai tanácsadó, publicista és politikus. Az utóbbi lehet pártpolitikus, képviselő, kormánytag, szakpolitikus, diplomata, egyéb politikai szereplő. Minden esetben 8 külön jellemzőt neveznek meg a politikusi szerep leírására, eszerint a politikus számára fontos a politikai cselekvés (szavatmaximalizálás, politikai célok elérése); a politikai elkötelezettség – releváns; a képzettség kivételesen fontos; a tudás jellege gyakorlati, cselekvés-orientált; viszonya a szerephez – hivatásos; számára a fő aréna a parlament, az önkormányzat, a párt, a döntéshozatali helyszínek; a termék – politikai beszéd, javaslat, döntés(hozatal) és végül a siker kritériuma a politikai pozíció.²⁵

Elvben minden közösség számára fontos, hogy a politikusok megfelelő karakterrel rendelkezzenek, képesek legyenek ellensúlyozni a tevékenységük jellegéből adódó problémákat. A kívánatos politikai készségekről Illés Gábor *A realista politikus. A cselekvés perspektívái a realista politikaelméletben* c. munkája alapján (2021) szövegek. A politika mint tevékenységforma sajátos „szabályokkal” rendelkezik, ez Illésnél a politika autonómiájának toposza. A helyes politikai cselekvés mindig figyelembe veszi a konkrét körülményeket: ez a „lehetséges művészete” toposza. A realista gondolkodás felértékeli a politikai ítélőképességet, azaz a konkrét helyzetek követelményei iránti érzékenységet, szemben az általános érvényességre igényt tartó szabályokkal.

A fausti mondás („*Kezdetben volt a tett*”) fontos a politikában, azt jelenti: a politikának az adott környezetben meglévő társadalmi gyakorlatból kell kiindulnia. A politikaelmélet kontingenciája azt jelenti, hogy az elméletalkotás célját, formáját és ambícióit végső soron behatárolja a felmerülő cselekvési probléma. Illés három problémáról szól. Az első: milyen politikuskarakterekre van szükségünk az áhított stabilitáshoz adott helyen, adott időben – azaz a kívánatos karakterjegyek mindig politikai berendezkedéstől, rezsimtípustól függenek. A második probléma: milyen kvalitások teszik alkalmassá a politikai cselekvőket arra, hogy a politikai közösség jólétét vagy akár létét veszélyeztető helyzetekben helytálljanak. A harmadik probléma a felforgatásé, pedig arról szól, hogy miként lehet tágítani a cselekvési lehetőségeket, a fennálló rendet megkérdőjelező politikai alternatívákat képezni, és milyen szerepet játszhatnak ebben olyan intellektuális kvalitások, mint a politikai képzelőerő, illetve nem racionális tényezők, mint a karizma. A politikai cselekvés bizonyos értelemben *bricolage*, azaz a kéznél levő eszközök (részben az elméletalkotó által kreált fogalmi eszközök) pillanatnyi helyzetnek megfelelő kreatív összekombinálása politikusok által.²⁶

25 Körösényi–Tóth–Török, 2008. Ki a politológus?, i.m. 12.

26 Geusst idézi Illés Gábor: *A realista politikus. A cselekvés perspektívái a realista politikaelméletben*. Gondolat: Budapest, 2021. 61.

Illés talán legtöbbet idézett és elemzett szerzője B. Williams, akinek ide kívánczik egyik, politikusokra igencsak érvényes kérdése: „*hogyan nézhetünk szembe a világgal úgy, ahogy van, anélkül, hogy belerokkannánk?*” Vagyis éles helyzetekben a „legjobban cselekedni” elvárás nehezen értelmezhető. A politikai cselekvés által okozott lehetséges szenvedések és a politikai ítélőképesség esendősége miatt jó, ha a politikusok alapvető hozzáállása óvatos. Williams különbséget tesz az elkövetőt üldöző, nem kreatív büntudat és a kreatív, jóvátételre indító büntudat között: az előbbivel szemben az utóbbit tartja értékesnek. A kívánatos politikuskarakter, a realista politikus mind Max Weber, mind Williams szerint képes érzéklni a cselekvés szempontjából releváns normatív szempontok sokféleségét, és tudatosítani, átérezni az erkölcsi veszteséget a döntéskor.

Politikustípusok. Pokol Béla szerint a hivatásos politikus szerepétől elkülönül az ideológus, a közhivatalnok és a szaktudós.²⁷ A politikai szféra kapcsolódásai szerint a politikus lehet dogmatikus, amikor az absztrakt ideológiai elvek uralják tevékenységét, bürokratának minősül, ha mentalitása közhivatalnoki, elsőrendű számára az ügymenet, illetve technokrata, ha a politika és a tudomány kapcsolódási kérdései uralják tevékenységét. Empirikusan, a társadalmi érdekcsoportok szerinti orientálódás alapján két típust különít el Pokol: érdekkijáró (elsődleges számára a politika és gazdaság kapcsolódása), ennek ellentéte a népvész, aki közösségekben gondolkodik, és a gazdasági érdekeken túl erkölcsi, nemzeti, általános emberi problémák motiválják döntéseit. A szükséges képességeket illetően a hivatásos politikusnak rendelkeznie kell a tömegekre hatás képességével, a politikai ellenfelekkel való viták sikeres megvívásához szükséges képességekkel, továbbá pártstratégiai, illetve szervezési „talentummal”.

Az így felsejülő kép, a kívánatos politikuskarakter jellemzői: a hivatásával teljesen azonosul, belső dilemmák nem gyöttrik, mondhatni Machiavelli fejedelmének modern verziója. Nem csoda, hogy a hivatásos politikusokkal szemben komoly ellenérzés alakult ki. Ez a kép voltaképpen egydimenziós, és a politika mérsékelt autonómiája felé mutat: a politikai tevékenység nem ítéhető meg más szférák (például a magánélet) kritériumai alapján, bár nem zárhatóak ki belőle az eltérő értékszempontok, például az erkölcsi megfontolások sem.

Ebbe a képbe nem, vagy igen nehezen illeszthető be a kisebbségpolitikus. Az autonómiával nem rendelkező kisebbségi nemzeti közösségek kikerülhetetlen kérdése a számbeli fogyatkozás. Ez lehet drámai, és lehet viszonylag csekély – de minden esetben elvezet a többség és a kisebbség közötti viszony kérdéséhez, a kiszolgáltatottsághoz, a kölcsönös bizalmatlansághoz, a közép-kelet-európai közélet Bibó által leírt nyomorúságához.²⁸ A

27 Pokol Béla: A hivatásos politikus. *Politikatudományi Szemle*, 1993. 2 (1). 61–78.

28 Bibó István: *A kelet-európai kisállamok nyomorúsága*. Argumentum: Budapest, 2011.

kisebbségi politikus/politika számára az etikai alapl dilemma: lehetséges-e a kisebbség számára a (román) többséggel azonos létfeltételek kialakítása. A kisebbségi politikusi szerepvállalás alaphelyzete ez a dilemma – nem léphet ki belőle, nem tudja feloldani. Erről megannyi vita szólt 1930-as évek óta, elsőként a *Nem lehet*-vita. Választ kell(ett) találni olyan kérdésekre, hogy mi a kisebbségi lét lényege, és mire van szüksége ahhoz, hogy egy nemzeti kisebbség teljes értékű életet élhessen. A kisebbségi politikusok esetében szinte természetes az engedetlenség erkölcsi kötelességének gondolata, velejárói a lelkiismereti dilemma és a bűntudat.

Kisebbségpolitikai szereplők Erdélyben a világháborúk között

Az anyaországról leszakadt Erdélyben egy legyőzött nemzeti közösségnek kellett talpra állnia, olyan helyzetben, amikor Reményik Sándor szavaival szólva „*egyetlen tett a költő alma volt*”. A közösségi önösszeszedés, a magyarság politikai szervezkedése nehezen indult meg. 1920-ban Grandpierre Emil kezdeményezte egy mozgalom létrehozatalát. 1921 januárjában megalakult Kolozsváron a Magyar Szövetség báró Jósika Sámuel vezetésével. Zaklatások után ennek működését 1921. október 15-én a hatóságok felfüggesztették. A politikai szerepvállalás első visszhangos mozzanata az 1921. január 23-án megjelent röpirat, a *Kiáltó Szó*, aláírói Kós Károly, Zágoni István és Paál Árpád, és amelyben politikai cselekvésre szólítottak fel. Az első politikai szervezet a Kós Károly által 1921 júniusában Bánffyhunyadon elindított Erdélyi Néppárt, ez fél év múlva Magyar Néppárt néven országos párttá alakult át. A hatóságok ezt is betiltották (1921. október 30.). A parlamenti választások (1922 márciusa) közeledtével Ferencz József unitárius püspök vezetésével létrejött a Magyar Nemzeti Párt. Mivel közben feloldották a Magyar Szövetség elleni hatósági tiltást, a két szervezet egyesült. 1922 októberében a Magyar Szövetséget végleg betiltották a hatóságok.

A Magyar Néppárt és a Magyar Nemzeti Párt egyesülésével 1922. december 28-án jött létre az első időtálló szervezet, a konzervatív szellemű Országos Magyar Párt. Elnökévé báró Jósika Sámuel volt választották, 12 alelnöke: báró Ambrózy Andor, Barabás Béla, Bernády György, id. Grandpierre Emil, Haller Gusztáv, Jakabffy Elemér, Kecskeméthy István, Szabolcska Mihály, Sándor József, báró Szentkereszty Béla, Tury Kálmán és Ugron István. A párt külön felvétel nélkül a tagjai közé sorolt minden 20. évét betöltött román állampolgárt, aki magát magyarnak vallotta. Lényegében a régi megyei elitekre támaszkodó választási párt jött létre. Az OMP politikáját Bárdi Nándor ekként foglalja össze: „*Az Országos Magyar Párt (továbbiakban OMP) 1923. október 23-án politikai paktumot kötött az Alexandru Averescu tábornok vezette Néppárttal, 1926 februárjában a*

közigazgatási választásokra aláírás nélküli megállapodást hozott létre a kormányzó Liberális Párttal, majd annak bukása után, 1926. április 21-én újra választási megegyezésre jutott a kormányra került Néppárttal. A paktumpolitika stratégiájának lényege az volt, hogy egy-egy adott román párttal szövetségbe a magyarság részt vehessen a választásokon (felkerülve a választói névjegyzékre, jelöltjeit elfogadják a választási bizottságok),²⁹ parlamenti képviselőket küldhessenek Bukarestbe, és valamilyen formában kezelje a kisebbségi sérelmeket. Az 1927-es választásokon az OMP a Német Párttal kötött választási megállapodást (Kisebbségi Blokk). Ezt követően az OMP nem csak önállóan indult a választásokon, hanem alapvetően az önálló (döntően pozícióvédő) politizálás koráról beszélhetünk, 1938-ig a királyi diktatúra bevezetéséig.³⁰

1938. március 31-én „Károly király maga ragadta kezébe a politikai hatalmat s ezt kiáltványban hozta az ország népének tudomására, bejelentve azt is, hogy a pátriárka vezetésével pártok feletti kormányt alakított, mely politikamentessé fogja a közéletet tenni és új alkotmányt ad Romániának.”³¹ Feloszlatták a politikai pártokat és egyesületeket. Bár a magyarság vezetői elfogadták, hogy kényszerhelyzetben belépjenek az akkor létrehozott Nemzeti Újjászületés Frontjába, az érdekvédelmi politizálásnak vége szakadt.

Miként alakult az OMP vezetősége? Jósika Sámuel 1923. június 3-án bekövetkezett halálával Ugron István vette át a pártelnöki teendőket. 1924 nyarán Ugron lemondott. Az 1924-es brassói nagygyűlésen ismét Ugront választották meg az OMP elnökének. Alelnökök lettek Bethlen György, Grandpierre Emil, Jakabffy Elemér, Sándor József, a főtítkárr pedig Deák Gyula. Grandpierre Emil 1925 januárjában ügyvezető alelnöki tisztségéről lemondott. Ugron 1926 áprilisában távozott a párt éléről, helyébe az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesületet vezető addigi OMP-alelnök, Bethlen György lépett. Az új ügyvezető alelnök a Bethlen szűk köréhez tartozó Inczedy-Joksman Ödön lett. Az 1926. október 10-11-i gyergyószentmiklósi nagygyűlésen ügyvezető alelnök maradt Inczedy-Joksman Ödön, a három további alelnök pedig Jakabffy Elemér, Sándor József és gróf Teleki Artúr, a főtítkárr Deák Gyula lett. A vezetőség a párt fennállásának utolsó tíz évében nagyjából azonos maradt.

A párt szakosztályainak megalakítását 1924. január 12-én határozták el; belpolitikai, külpolitikai, szociálpolitikai, gazdaságpolitikai/pénzügyi és kultúrpolitikai bizottság megalakításával – ezek ritka kivétellel alig működtek. Létrejöttek a megyei tagozatok is. Ugron István szükségét érezte egy szűkebb bizottság – Elnöki Tanács – létrehozásának,

29 Az 1919-es és 1920-es választásokon nem engedték részt venni.

30 Bárdi Nándor: Az ismeretlen vízmosság és a régi országút. Stratégiai útkeresés a romániai Országos Magyar Pártban 1923–1924. In: Bárdi Nándor – Fedinec Csilla (szerk.): *Etnopolitika*. TLA: Budapest, 2003. 154.

31 Mikó Imre: *Huszonkét év. Az erdélyi magyarság politikai története 1918. december 1-től 1940. augusztus 30-ig*. Stúdium: Budapest, 1941. 201.

amely állandóan az elnök rendelkezésére áll, a felelősségben is osztozik vele, és folyamatosan foglalkozik a párt ügyeivel. Az ET-ba főleg olyan személyeket hívtak be, akik konkrét politikai szerepet nem vállaltak, de közösségileg (el)ismertek voltak.

Az OMP Elnöki Tanácsa 1925. március 7-én a következő szakbizottságok megalakítása mellett döntött: közművelődési szakosztály (elnök Sándor József), sajtóbizottság (elnök gr. Bethlen György), gazdasági bizottság (elnök Gyárfás Elemér), néprajzi és történelmi bizottság (elnök Gabányi Imre), kisebbségi szakbizottság (elnök Jakabffy Elemér), igazságügyi szakbizottság (elnök Róth Hugó), közigazgatási bizottság (elnök Thury Kálmán). Ezek közül egyesek működtek, mások nem.

A magyarság kb. 25-30%-os erdélyi számarányának megfelelően 15-16 szenátort és 35-37 képviselőt küldhetett volna a román törvényhozásba. Ez azonban, rajta kívül álló okok miatt, soha nem valósult meg. A szenátus 204 tagból állt (ebből Erdélyre 53 jutott), a választottak mellett kinevezettek is voltak. A szenátusba 70 ezer lakos választott egy szenátort, míg a képviselőházba 30 ezer lakos választhatott egy képviselőt. Az utóbbi tagjainak száma 387 volt (ebből Erdélyre 122 mandátum jutott).

A választási listáról, a bejutási lehetőségről (helyezési sorrend) a tagozatok javaslata (kor, befolyás, képzettség, vallási felekezet, román nyelvismeret, megye) alapján a központi vezetőség döntött. 1922 és 1937 között az OMP, illetve 1939 után a magyar közösség az alábbi parlamenti képvisellel rendelkezett.

Sz	Időpont	Kormánypárt *	Részvétel módja	Képviselő	Szenátor – választott	Szenátor – jog szerinti
1.	1919. nov.	Román Nemzeti Párt	nem vehetett részt			
2.	1920. jún.	Néppárt	nem vehetett részt			
3.	1922. márc.	Nemzeti Liberális Párt	Magyar Szövetség	3	3	3
4.	1926. május	Néppárt	néppárti listán az OMP	14 (15 * *)	9	2
5.	1927. júl.	Nemzeti Liberális Párt	kartell a Német Párttal – 2 képviselő mandátumról lemondás * * *	8	1	2
6.	1928. dec.	Nemzeti Parasztpárt	OMP önállóan	16	6	1
7.	1931. jún.	Nemzeti Egység Pártja	OMP önállóan	9	2	1
8.	1932. júl.	Nemzeti Parasztpárt	OMP önállóan	14	2	1
9.	1933. dec.	Nemzeti Liberális Párt	OMP önállóan	9	3	1
10.	1937. dec.	Nemzeti Liberális Párt	OMP önállóan * * *	19	3	
11.	1939. jún.	Nemzeti Újjászületés Frontja	egyetlen közös lista	9	2 (+4)* * * * *	3

* 1922-től választást szervező pártok (kormányok) mindig megnyerték a választásokat.

* * 15-en szereztek mandátumot, Szele Béla mandátumát megsemmisítették.

* * * Előzetes megállapodás szerint 2 helyen a magyar bejutó jelölt (Aradon Jakabffy Elemér és a Kisküküllő kerületben Gyárfás Elemér) visszalépett a németek javára.

* * * * A parlamentet nem hívták össze, a mandátumokat nem igazolták vissza.

* * * * * 3 jog szerinti szenátor és 1 kinevezett.

Megjegyzések: az 1928-as választáson volt a legkevesebb csalás, akkori mércével szinte korrektnek lehetett tekinteni. Az 1937-es és 1939-es eredmények tájékoztató jellegűek, ezek esetében a romániai világháborúk közötti választások addigi demokráciamimikriájáról sem beszélhetünk.

1. táblázat: Az OMP parlamenti választás eredményei

Forrás: a szerző szerkesztése

Az OMP bő másfél évtizeden át a romániai magyarság hiteles politikai képviselője volt. Ez nem jelenti azt, hogy ne lettek volna olyan helyi vezetők, politikai ellenlábások, akik román pártok, főleg a liberális párt listáin az OMP ellen (is) politikai szerepet vállaltak.³²

1922–1937 között 98 mandátumot osztottak ki 38 jelöltnek, és pedig a következőknek: Abrudbányai Ede, dr.; Balogh Arthur, dr.; Balogh Elek, dr.; Barabás Béla, albisi, id., dr.; Barabás Béla, ifj.; Bernády György, dr.; Bethlen György, gróf, dr.; Fábíán László, dr.; Ferenczy Géza, árkosi, dr.; Ferenczi Zsigmond, dr.; Gál Miklós, dr.; Görög Joachim; Gyárfás Elemér, dr.; György József; Hegedüs Nándor; Ignác László; Jakabffy Elemér, dr.; Jósika János, báró, dr.; Kocsán János, dr.; Kotzó Jenő, dr.; Laár Ferenc; László Dezső, dr.; Molnár Kálmán; Paál Árpád, bethlenfalvi, dr.; Pál Gábor, bethlenfalvi, dr.; Parecz Béla, dr.; Sándor József, pákái; Sebesi János, bolgárfalvi és derzsi, dr.; Sulyok István, dr.; Szabó Béni; Szentkereszty Béla zágoni báró; Szoboszlai László, dr.; Teleki Artúr³³, gróf; Tornya Gyula, dr.; Török Andor, dr.; Vásárhelyi János, dr.; Weisz Sándor, dr.; Willer József dr. A hét választás alkalmával 5 személy kapott hatszor mandátumot: Bethlen György, Gyárfás Elemér, Jósika János, Sándor József, Willer József.

Kérdés: kiket tekinthetünk politikusoknak az OMP tevékenységében részt vevő tisztségviselők közül? A parlamenti mandátumot kapott személyek mandátumuk idején politikusok, ezért fizetést és bizonyos illetményt is kapnak. Az OMP legfelső vezetői szintén politikusok, és pedig pártpolitikusok. Politikusok továbbá a helyi szint első számú vezetői: polgármesterek, megyei vezetők – utóbbiakkal nem foglalkozom. György Béla összeállított egy 50 személy nevét tartalmazó jegyzéket – őket tekinti az OMP szűkebb vezetőségi köre tagjainak.³⁴ A listán szereplők közül többen az itt bemutatott szempon-

32 Az 1919-es és 1920-as választásokon magyar párt nem indulhatott, ezeken 8 illetve 4 magyar képviselő, és 4 illetve 2 magyar szenátor jutott román pártlistán a bukaresti parlamentbe. De 1922-ben, 1927-ben, 1931-ben is 1932-ben is volt román pártlistán bejutott magyar parlamentter Bukarestben.

33 A keresztnevét több alakban írták a világháborúk között: Arctur, Arctúr, Artúr – a dolgozatban az utóbbi szerepel.

34 György Béla listája: Abrudbányai Ede, dr., ügyvéd, földbirtokos, képviselő; Balogh Arthur, dr., jogász, az Elnöki Tanács tagja, szenátor, a párt külügyi képviselője; Balogh Elek, dr., ügyvéd, képviselő; Barabás Béla albisi, id., dr., ügyvéd, képviselő; Barabás Béla ifj., dr., ügyvéd, közjegyző; Bernády György, dr., gyógyszerész, Marosvásárhely polgármestere, főispán, alelnök, a párt Maros-Torda megyei és marosvásárhelyi tagozatának elnöke, az Elnöki Tanács tagja, képviselő; Bethlen György bethleni gróf, dr., drági földbirtokos, mezőgazdász, az EGE alelnöke, majd elnöke, a párt elnöke, hat alkalommal képviselő; Deák Gyula, dr., ügyvéd, az OMP főtitkára; Fábíán László, dr., ügyvéd, lapszerkesztő, képviselő; Ferencz József kilyéni, unitárius püspök, egyházi író, főrendi tag; Ferenczi Zsigmond, ügyvéd, politikus, képviselő; Ferenczy Géza árkosi, dr., ügyvéd, unitárius egyházi főgondnok, képviselő; Gál Miklós, dr., ügyvéd, képviselő; Görög Joachim, örmény katolikus esperes, polgári iskolai tanár, szentszéki ülnök, képviselő; Grandpierre Emil, id., közigazgatási bírósági író, újságíró, alelnök; Gyárfás Elemér lécfalvi, dr. ügyvéd, főispán, történetíró, közgazdász, hat alkalommal szenátor; Hegedüs Nándor, 1902-ig Hirschl, publicista, szerkesztő, irodalomtörténész, képviselő; Inczedy-Joksman Ödön, a Magyar Dalosszövetség elnöke, az OMP ügyvezető alelnöke; Ignác László, református lelkész, gimnáziumi tanár, képviselő; Jakabffy Elemér, dr., közíró, lapszerkesztő,

tok szerint nem tekinthetők politikusoknak (Krenner Miklós, Makkai Sándor). Továbbá a párton kívül vagy a holdudvarában voltak további olyan jeles közéleti szereplők, mint Kós Károly, Bánffy Miklós, Albrecht Dezső, Árvay Árpád vagy Mikó Imre. Adódik a kérdés, reprezentatív lehet-e egy erre a listára vonatkozó elemzés eredménye. Ez a lista is jelzésértékű, az elemzést is annak kell tekinteni.

Alapvető kérdés: az erdélyi magyar közösség akkori elitjéből közösségi szerepük/vállalásaik alapján indokoltan kiválasztott jelöltek teljesítették-e a bukaresti eredményes politizáláshoz szükséges elvárásokat? Illés már tárgyalt szempontjai közül utalok a kontingenciára, arra tételesen, foglalkoztak-e a kor legfontosabb közéleti kérdéseivel, azzal, ami a leginkább érdekelte a közvéleményt. A korabeli sajtó alapján kijelenthető: a fontos kérdéseket felvetették, képviselték. Ha az eredményességet vizsgáljuk, elsőként azt kell látni, hogy az akkori romániai politikában a mozgásterük igen behatárolt volt. Arra a kérdésre, hogy mit kellett volna/lehetett volna másként csinálni, a választ az akkori léthelyzet és az akkori magyar elit önmeghatározásából fakadó szempontok elemzése adhatja meg.³⁵ Kezdetben kiemelt jelentőségű volt a közösség (nép)szervezés kérdése, hogy képes legyen válaszolni a kor kihívásaira. Ehhez kapcsolódott az erős intézményrendszer

---

alelnök, az Elnöki Tanács tagja; Jósika János branyicskai báró, földbirtokos, hat alkalommal képviselő; Jósika Sámuel branyicskai báró, földbirtokos, főispán, országgyűlési képviselő, király személye körüli miniszter, a magyar főrendiház elnöke, a Magyar Szövetség, majd az OMP elnöke; Kocsán János, dr. ügyvéd, jogi szakíró, ítéletábrai bíró; Kotzó Jenő, dr., újságíró, képviselő; Krenner Miklós, dr., publicista, tanár, politikus, a reformmozgalom vezetője; Laár Ferenc, református lelkész, Parajd, képviselő; László Dezső, dr. ügyvéd, képviselő; Majláth Gusztáv Károly római katolikus püspök; Makkai Sándor, teológiai tanár, író, református püspök, szenátor; Molnár Kálmán (Dezső), kanonok, pápai prelátus, szenátor; Nagy Károly, református püspök; Paál Árpád bethlenfalvi, dr., főjegyző, közíró, politikus, lapszerkesztő, az Elnöki Tanács tagja, képviselő; Pál Gábor bethlenfalvi, dr., ügyvéd, képviselő és szenátor, az Elnöki Tanács tagja; Parecz Béla, dr., ügyvéd Aradon, képviselő; Sándor József pákái, etnográfus, a magyar országgyűlés tagja, majd hat alkalommal OMP szenátor, alelnök; Sebessy János bolgárfalvi és derzsi, dr., mérnök, ügyvéd, alispán, képviselő; Sulyok István, dr., újságíró, lapszerkesztő; Sulyok István, dr., református püspök, felsőházi tag; Szabó Béni, szücsmester/kisiparos, képviselő; Szakács Péter szenterzsébeti, gazdasági szakíró, titkár, képviselő; Szele Béla ochvai, ügyvéd, lapszerkesztő, képviselő; Szentkereszty Béla, ifj. zágoni báró, földbirtokos, képviselő; Szoboszlai László, dr., ügyvéd; Teleki Artúr gróf, földbirtokos; Tornya Gyula, dr., csákovai ügyvéd, szenátor; Török Andor, dr., alispán, polgármester, egyházmegyei főgondnok, képviselő; Ugron István ábránfalvi, diplomata, meghatalmazott miniszter, református főgondnok, az OMP elnöke, az Elnöki Tanács tagja; Vásárhelyi János, református főjegyző, püspök; Weisz Sándor, dr., ügyvéd, lapszerkesztő/tulajdonos, képviselő; Willer József, dr. köztisztviselő, alpolgármester, lapszerkesztő, az OMP bukaresti irodájának vezetője, hat alkalommal képviselő. Forrás: György Béla: Országos Magyar Párt. *Adatbank.ro. Romániai Magyar Lexikon*. Letöltés helye: <https://lexikon.adatbank.ro>; letöltés ideje: 2022. 05. 10.

- 35 Több munka foglalkozik a kérdéssel: Bárdi Nándor dolgozatait kell elsősorban említeni (A romániai magyarság kisebbségpolitikai stratégiái a két világháború között. *Regio*, 1997. 8 (2). 32–67.; A romániai magyar elit generációs csoportjainak integrációs viszonyrendszere (1918–1989). In: Bárdi Nándor – Simon Attila (szerk.): *Integrációs stratégiák a magyar kisebbségek történetében*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2006. 41–68.; A romániai magyar kisebbség a két világháború között. In: Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László (szerk.): *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Gondolat Kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet: Budapest, 2008. 90–97.) Utalok még K. Lengyel Zsoltnak a transzilvanizmussal kapcsolatos dolgozataira.

kiepítésének igénye. Az érdekvédelem a többségi társadalom magyar (kisebbség)ellenes politikájával kapcsolatos válaszkísérleteket jelentette – és ezen a téren az eredmények elmaradtak az elvárásoktól. Feltehető a kérdés, mit kellett/lehetett volna elkerülni, illetve miként lehetett volna tágítani a cselekvési lehetőségeket – a kor vezetői a nemzetközi szintű képviselet kialakítását tekintették prioritásnak. Ki lehet jelenteni, hogy az akkori román politikai erőterben, amikor az adott szó (paktumok), a politikai ígéret értéke a nullához közelített, az OMP-s vezetőknek alig voltak eszközeik.³⁶ Ma nehéz a parlamenti politizálás akkori alternatíváiról beszélni, illetve nincsenek arról adatok (talán a napisajtó beszámolóí), hogy a magyar közösség tömegeinek a bevonásával szerveztek volna olyan eseményeket, amelyek a parlamenti politizálást segítették volna. Persze, minden utcai megmozdulás feltételezi a demokratikus viszonyokat, és a világháborúk között Romániában igazi demokráciáról nem beszélhetünk.

Feltehető a kérdés, hogy a vezető politikusok milyen ismeretekkel rendelkeztek. Nem a politikai propaganda vagy a konfliktuskezelés eljárásainak az ismeretére gondolok, hanem arra, ki miként vélekedett arról, hogy a közérdek szolgálata mit feltételez, a szerepvállalást milyen (személyes) feltételekhez kötik (együttműködési, érvelési képességek, felkészültség továbbá az érdekek és értékek hierarchiája). Politikusok pályaalkalmasságát főleg kisebbségi léthelyzetben indokolt felvetni, hiszen a kisebbségi lét alaptétele a közösség egysége, ami eleve kizárja a szereplők közötti valós politikai versenyt, azt a folyamatot, amelynek során a politikus politikusként megmérettetik. A megmérettetés elvezet továbbá a többség és a kisebbség közötti viszony kérdéséhez, a többség kit és mennyire fogad el tárgyaló félnek a kisebbségi politikusok közül. A többségnek voltak preferáltjai, nem javította a kapcsolatot, hogy egyes magyar politikusokkal szemben erős (szubjektív) fenntartásokat fogalmaztak meg. Bibó már idézett „nyomorúsága”, a kölcsönös bizalmatlanság többnyire lehetetlenné tette az érdemi párbeszédet. Olyan jegyei ezek a világháborúk közötti politikának, amelyek arra hajlamosítanak, hogy kisebbségi vezetőket felmentsük, illetve teljesítményüket a körülményekhez képest jónak minősítsük. De beszélni lehet és kell másról is.

Vegyük a román nyelvtudás kérdését. Többen nem beszéltek olyan szinten románul, hogy egy parlamenti hozzászólást, de akár egyeztető tárgyalást vállalhattak volna. György Béla már idézett listáján szereplő politikusok közül a következők beszéltek

36 A közügyek képviselete érdekében minden lehetséges módszert megpróbáltak bevetni: három alkalommal voltak kihallgatáson a királynál; tucatszámra írtak memorandumokat az éppen funkcióban levő miniszterelnököknek, minisztereknek, államtitkároknak, különböző kérdésekben az illetékes hivatalvezetőknek, vagy tiltakozásként éppen kivonultak a parlamentből; a párt különböző ügyekben 15 alkalommal panasszal fordult a Nemzetek Szövetségéhez. Figyelembe véve a (helyi) bukaresti politikai viszonyokat, talán a legeredményesebb tevékenység az ún. „kijáráások” voltak az elnök, Willer és különböző küldöttségek részéről.

tárgyalóképesen románul:³⁷ Abrudbányai Ede, ifj. Barabás Béla, Bernády György, Bethlen György, Deák Gyula, Ferenczy Géza, Gál Miklós, Gyárfás Elemér, Inczedy-Joksmán Ödön, Jósika János, László Dezső, Molnár Kálmán, Pál Gábor, Sándor József, Szabó Béni, Tornyai Gyula,³⁸ Vásárhelyi János, Willer József. Fontos, hogy a legtöbbször mandátumot szerzett OMP-parlamenterek mindenike jól beszélt az állam nyelvét. Többek számára az idegennyelvtudás volt elsődlegesen fontos: azok esetében, akik nemzetközi szinten vállaltak komoly feladatot (Jakabffy Elemér, Balogh Artúr).

A foglalkozás, az alapképzettség politikai szerepvállalás esetében fontos. A mandátumhoz jutott OMP-s törvényhozók közül 23-nak volt jogász képzettsége, de közülük nem tekintendő jogásznak több személy. Nem volt aktív jogász Bernády György (gyógyszerész volt és helyi politikai vezető), Willer József (a politikán innen és túl tanár megzenész volt), továbbá Jakabffy Elemér és György József sem, akik nem tették le az esküt és nem gyakorolták ügyvédi, illetve bírói hivatásukat. Jakabffy lapszerkesztőként dolgozott, György József földbirtokos volt. Pap, illetve lelkész volt 5 honatya,³⁹ 4 volt arisztokrata,⁴⁰ 4 lapszerkesztő/újságíró,⁴¹ 1 bölcsész⁴² és 1 kisiparos.⁴³ A jogi tanulmányok és az ügyvédi-bírói-közjegyzői gyakorlat mindenképpen jó iskolát jelent a politikusi szerepvállaláshoz, viszont a „politikacsinálás” módozatait a gyakorlatban kell elsajátítani. Ez a románul megfelelő szinten beszélő, több mandátumot szerzett képviselők és szenátorok esetében megtörtént – parlamenti felszólalásaik⁴⁴ mutatják ezt. Tevékenységük sikeressége azonban szinte egyáltalán nem függött politikusi teljesítményüktől, alapvetően sérelmi politizálásra voltak kárhozthatva, a kollektív jogok kérdése, a közösségi lét megannyi dimenziójában szükséges építkezés kérdései jelen vannak felszólalásaikban – de az építkezésig nem lehetett eljutni.

A fentiek alapján megállapítható, hogy parlamenti választásokra olyanokat jelöltek, akik a párt számára kiemelten fontos szerepet játszottak, s kevésbé számítottak azok a nyelvi megkommunikációs képességek, amelyekre a parlamenti munkában szükség volt. Szakpolitikusról alig beszélhetünk, ilyen kivétel volt Jakabffy Elemér. Vagyis az OMP-parlamenterek elsősorban pártpolitikusok voltak.

37 Életrajzi forrásokot, korabeli lexikonok adatait vettem alapul.

38 Tornyai Gyula újságcikkben foglalt állást a románul nem tudó magyarok parlamentbe küldése ellen.

39 Görög Joachim, Ignác László, Laár Ferenc, Molnár Kálmán, Vásárhelyi János.

40 Bethlen György, Jósika János, Szentkereszty Béla, Teleki Artúr.

41 Hegedüs Nándor, Jakabffy Elemér, Paál Árpád, Sulyok István.

42 Sándor József.

43 Szabó Béni.

44 Lásd Balázs Sándor: *Magyar Képviselő a királyi Románia parlamentjében*. Kriterion: Kolozsvár, 2008.

Jakabffy a politikai cselekvő

Jakabffy Elemért⁴⁵ sokan jellemezték, számomra élményszerű, ahogyan Csapody Miklós bemutatja Jakabffyt, a továbbiakban őt idézem. *„Jakabffy örömeny eredetű, a 18. század végén magyar nemességet nyert, római katolikus bánsági földbirtokos családban született, felmenői Krassó-Szörény vármegye és a kormány szolgálatában álltak, parlamenti képviselők, vezető politikusok voltak. [...] Neveltetését családi tradícióik, a múlt és az alkotmányosság tisztelete mellett a katolicizmus, történelmi öröksége határozta meg. [...] Jakabffy az Erdélyi Katolikus Akadémia tagja, a lugosi egyházközség elnöke. [...] Alapos történeti, közjogi, politikai és irodalmi műveltséggel, széles európai látókörrrel bírt. [...] Klasszikus műveltségű 'kisebbségideológus', nagy formátumú intellektus és koncepciózus demokrata volt, a liberális konzervativizmus tekintélyes alakja. Jakabffyt Genfben, az európai kisebbségi küzdelmek idején, 1939-ig a legtekintélyesebb politikai szereplők között tartották számon, Erdélyben (1940 ősztől Dél-Erdélyben) a közélet egyik legnívósabb közszereplője és publicistája volt.”*⁴⁶ És egy másik idézet: *„Elegáns szónok, emelkedett szellemű egyéniség, európai látókör”* – írta Jakabffyról Ligeti Ernő.⁴⁷

Jakabffyt az önnön útját kereső személynek tekintem. Milyen politikusnak tekinthető az a közszereplő, aki egy tisztség, tételesen az OMP Bánsági tagozatának elnökévé választása után a következőt nyilatkozta? *„[S]zemélyemben csak egyszerű elnökük lesz, aki tiszteli a múltat, aki fanatikusa az alkotmányos berendezkedésnek, aki mindég demokrata volt és demokrata lesz, a szó igazi értelmében, aki mindég liberális volt és liberális lesz, ha ez alatt az emberi értékek egyforma tiszteletét és megbecsülését értjük. [...] a célkitűzéseknek csak egy része az, amely szoros értelemben vett politikai pártra hárul, nagyobb részének elvégzése csak nemzetképviselet feladata lehet. És ez a rész az értékesebb, ez a rész az, melyért a történelem előtt is felelősek vagyunk. Ez a rész az, melyet röviden így jelölhetünk: biztosítani a nemzeti öntudat fennmaradását és fejlődését, biztosítani azt, hogy utódaink is a szó igazi*

45 Jakabffy Elemér, dr. (Lugos, 1881. május 17. – Szatmár, 1963. május 19.), közíró, lapszerkesztő, OMP-alelnök, egy ideig az Elnöki Tanács tagja, az OMP bánsági tagozatának elnöke volt. Jakabffy Imre Krassó-Szörény megyei alispán, későbbi államtitkár fia. Iskoláit a lugosi római katolikus főgimnáziumban, a jogot a budapesti egyetemen végezte, 1903-ban doktorált. 1906-tól joggyakornok volt Budapesten, pesti lapoknak írt. 1908-ban ügyvédi irodát nyitott Lugoson. Tisza István politikai híve volt, a Nemzeti Munkapárt listáján a boksánbányai kerületben mandátumot szerzett, 1910-től 1918-ig a Magyar Képviselőház tagja volt. 1910-ben kötött házasságot Reitter Ernával. 1920 után ügyvédi gyakorlatot nem folytathatott Romániában, mert az előírt esküt nem tette le. Lugosi irodáját bezárta, a birtokára, Zaguzsénybe költözött, majd 1921-ben visszaköltözött Lugosra. Elindította és szerkesztette a *Magyar Kisebbség* című folyóiratot, társai Willer József és Sulyok István voltak. Állandó rovata volt a *Krassó-Szörényi Lapokban*, idejét a magyar kisebbség ügyének, a kutatásnak és az írásnak szentelte, a Magyar Tudományos Akadémia szakirodalmi érdemei elismerésül tagjává választotta.

46 Csapody Miklós: Jakabffy és Mikó (1930–1973). *Erdélyi Múzeum*, 2011. 73 (3–4). 23–36, itt: 24.

47 Idézi Csapody uo.

*értelmében olyan magyarok maradjanak, mint amilyenek mi vagyunk.*⁴⁸ A társadalomkutató Jakabffy feladatvállalásainak motivációja egyrészt az új helyzet lényegi elemeinek a feltárása volt, a viszonyok megértése, ugyanakkor a számára meghatározó politikai és közösségi értékek implementációjának a lehetősége. Politikai szerepvállalóként azt vitte (volna) tovább, amit a társadalmi viszonyok természetéről kontextuálisan feltárt, amivel az adott viszonyok meghaladását szolgálni gondolta. Különválasztotta a pártfeladatokat a nemzetképiselet imperatívuszaitól, utóbbi széles kontextust, olyan intézményi bázist jelent, amelynek csak a váza alakult ki a világháborúk közötti időben.

Az 1920-ban bekövetkezett éles politikai cezúra az akkori erdélyi magyar elitet elbizonytalanította, miközben mindenki számára világos volt a cselekvési kényszer. A budapesti zajos politikai élettől minden szempontból távol került Jakabffy nem harcostársakat keresett, nem vezértémákat és nem szakmai-helyi közösséget, nem pártot választott, hanem feladatot. A kényszerkisebbség helyzetébe jutott magyarság szolgálatát, az értelmezésében elsődlegesen fontos feladatok és témák kijelölték a pászmát. Figyelte a történeteket, bekapcsolódott a Kós-féle Magyar Szövetség tevékenységébe.

1919 májusában, amikor a román csendőrség alakulatai felváltották a Lugosra mintegy félévvel korábban bevonult francia hadsereget, ahol Jakabffy ügyvéd volt, nem indult semerre jobb élet reményében, annak ellenére, hogy ügyvédi irodáját be kellett zárnia, mert nem tette le az új államhatalom által megkövetelt hűségesküt. Rá is érvényes Luther híres mondása: „*Itt állok, másként nem tehetek...*”

Jakabffy politikai, társadalomkutatói, társadalomszervező tevékenységének fontosabb mozzanatai – tematikusan csoportosítva.

Az intézményalapító

Lugosi társaival (a *Krassó-Szörényi Lapokat* szerkesztő Sulyok Istvánnal, egykori főszolgabíróval, valamint a korábbi lugosi főjegyző, a polgármesterhelyettes Willer Józseffel, aki akkor zenetanár és karmester) elindították a *Magyar Kisebbség (MK)* című kéthetenként megjelenő nemzetpolitikai szemlét. (Első száma 1922. szeptember 1-én jelent meg.) Ez a világháborúk között leghosszabb ideig megjelenő lap publikálása alatt sem profilját illetően, sem szellemiségében nem változott. Bár a *Magyar Kisebbség* és maga a szerkesztő a Magyar Párt mellett kötelezte el magát, és ez a közölt szövegek szellemiségében is kifejezésre jutott, a lap nem volt pártorgánium.

48 Jakabffy Elemér: Elvek, sérelmek és kérelmek. *Magyar Kisebbség*, 1935. (22). 605.

Vallotta, a magyarság számára a román nyelv elsajátítása fontos, továbbá a román kultúra megismerése, amelynek hiányában elképzelhetetlen a magyarság többségi társadalomba való integrálódása. A többségi erőszakot és a nemzeti elnyomást a hatalom asszimilációs kísérleteivel együtt egyértelműen elutasította. Logikusan következett az újabb feladatvállalás: 1923-tól kiadta a román, német és francia nyelvű testvérlapokat (a *Glasul Minorităților*, illetve az egyes lapszámokból válogatásként a *Die Stimme der Minderheitent* és a *La voix des Minorités*).

Jakabffy felismerte, hogy a kisebbségi társadalomban a jogász nemzedékre (is) sajátos feladatok várnak, a magyar ügyvéd munkája nem magánügy, intézményeknek és személyeknek nyújtott jogvédelem útján közéleti tevékenység. A *Magyar Kisebbség* első ízben 1936-ban nyitott a fiatal jogászok felé, és alkalmat adott arra, hogy fiatal magyar ügyvédek bemutatkozzanak. 1937-ban kiadták az MK mellékleteként a *Kisebbségi Jogéletet* Asztalos Sándor és Mikó Imre szerkesztésében, összesen 9 szám jelent meg, az utolsó összevontan.

1941–42-ben a *Magyar Kisebbség* különnyomatait *Bánsági és Erdélyországi Füzetek*, majd *Délvidéki és Bánsági Tudományos Füzetek* címmel jelentette meg, szociológiai és politikai, ill. művelődés- és helytörténeti tárgyú dolgozatokkal.

A társadalomkutató

A románok hazánkban és a román királyságban (1918, Budapest) c. kultúr- és szociálpolitikai tanulmányban elemezte a románok helyzetét, és megállapította: a Romániában élő románság vallási intézményeiben, műveltségben, politikai jogok tekintetében, politikai érettségben és szociális területen is a magyarországi románsággal összehasonlítva „inferioritást mutat”.

Az agrártörvény telepfosztó rendelkezéseinek erkölcsi alapja című tanulmányát (1922) előbb a kolozsvári *Napkelet*ben közölte, majd külön lenyomatban kiadta a Lapkiadó és Nyomdai Műintézet.

Erdély statisztikája c. munkáját 1923-ban jelentette meg (Husvéth–Hoffer nyomda: Lugos. 143 o.). Ez egyik alapvető műve, ebben közölte a Romániához csatolt területek lakosságának nemzetiségi, felekezeti és kulturális szempontú összetételét, községenként, az 1910. és 1920. évi hivatalos adatok alapján. A mű megjelentetését az indokolta, hogy a béketárgyalások során és azt követően is a román politika érdekeinek megfelelően a demográfiai adatokat olykor tudatosan, máskor tudatlanságból tévesen idézték. Jakabffy több olyan erdélyi települést idézett, amelyek nem, vagy rossz közigazgatási besorolásban

szerepelnek az akkori hivatalos és kevésbé hivatalos munkákban. Jakabffy munkája nagy jelentőségű, mert az akkor elérhető teljes román szakirodalmat feldolgozta, egyetlen szempontja pedig a szakmai pontosság volt.

Az Adatok Krassó vármegye múltjából c. dolgozata 1925-ben jelent meg. A megye története a továbbiakban is foglalkoztatta, ezt jelzik *Az 1790–91-iki magyar országgyűlés előzményei Krassó vármegyében* (1925), *Adatok az 1848 év eseményeihez Krassó vármegyében* (1931) c. munkái.

Emlékezéseim Tisza István grófról c. írását külön füzetben 1930-ban adta közre, illetve megjelentette a *Temesvári Hírlapban* is.

A romániai magyarság panaszai a Nemzetek Szövetsége előtt című összeállítása (1938 végén jelent meg) dokumentálása annak, hogy miként működött, illetve nem működött a Nemzetek Szövetségében a nemzeti kisebbség jogvédelme.

1938-ban a Magyar Tudományos Akadémia külső tagjává választották. Székfoglalónak szánt előadását (*A Népszövetség népkisebbségi védelmének bírálata* című dolgozatát) Nagy Miklós akadémikus olvasta fel az MTA 1939. március 17-i gyűlésén.

A bánági magyarság húsz éve Romániában című könyve (Páll Györggyel közösen, 1939, Stúdium Kiadó: Budapest) párhuzamba állítható Mikó Imre sokat idézett munkájával, a *Huszonkét évvel* (1941). Célja a tények számbavétele volt, a Maros és a Duna közötti tájegység szóránymagyarsága valós helyzetének a felmérése.

A Krassó-Szörény vármegye története különös tekintettel a nemzetiségi kérdésre (1940) c. dolgozatát a közélettől történt visszavonulása idején írta.

A bánági magyarság helyzete a bécsi döntés óta című helyzetfeltáró tanulmányát, 1943 áprilisában fejezte be, amelyben a Temesközben élő magyarság életében bekövetkezett változásokat tekintette át.

További önálló kötetben megjelent munkái: *Régi krassóiak* (Lugos, 1919); *Napló az 1918. évi forradalom eseményeiről* (Lugos, 1920); *Emlékirat a lugosi magyarság sérelmeiről* (Lugos, 1921); *Tibiscum* (Lugos, 1924); *Az 1790–91-iki magyar országgyűlés előzményei Krassó vármegyében* (Lugos, 1925); *Az 1848. év eseményei Krassó vármegyében* (Lugos, 1928); *Kérelmek, határozatok, tervek, javaslatok és törvényes intézkedések az erdélyi nemzetiségi kérdések megoldására másfél évszázad alatt* (Lugos, 1940); *A Bánág magyar társadalmának kialakulása a XIX. század folyamán* (Lugos, 1940).

A publicista, a közíró

A 20-as években anyagilag támogatta a hetente háromszor megjelenő, Sulyok István szerkesztette *Krassó-Szörényi Lapokat*. Kezdetben álneveken vagy névtelenül írt a megye egyedüli magyar nyelvű lapjában, heti rendszerességgel jelentek meg *Múlt és jelen*, valamint *Régi krassóiak* címen indított állandó rovatai. Később saját neve alatt írt éles hangú vezércikkeket is.

A *Krassó-Szörényi Lapok* hasábjain riportsorozatot közölt *Tibiscum* címmel a Zsupa melletti római kori telepről. Népszerűsítő írását különnyomatként magyarul és románul is kiadta.

Publicisztikai írásait, vitairatait, értekezéseit és visszaemlékezéseit a *Magyar Kisebbség* és a *Krassó-Szörényi Lapok* mellett a temesvári *Temesvári Hírlap* és *Déli Hírlap*, az aradi *Erdélyi Hírlap* és *Aradi Közlöny*, valamint vezető kolozsvári, nagyváradi és szatmári sajtóorgánumok közölték.

Az Erdélyi Irodalmi Társaság 1929-ben választotta tagjai sorába.

A közösségépítő

Szerepet vállalt a helyi katolikus közösség életében, 1921-ben a lugosi katolikus egyháztanács elnökévé választották és tisztségét 12 éven át viselte.

Tagja volt az Erdélyi Katolikus Akadémiának is.

Lugoson létrehozta a Magyar Otthont, amely hajlékot nyújtott a Lugosi Magyar Dal- és Zeneegyletnek, s közel egy évtizeden át állt a magyar közművelődés és társadalmi élet szolgálatában.

Támogatta a temesvári Magyar Ház fölépítését. Az 1930. november 29-én lezajlott felavatási ünnepségen beszédet mondott.

A politikus – az OMP vezetője

1910–1918. Országgyűlési képviselő volt Budapesten (boksánbányai körzet, Nemzeti Munkapárti lista). Határozati javaslatot dolgozott ki a nemzetiségek jogegyenlőségére, művelődési, gazdasági haladására. Erre így emlékezett vissza: „1914. év tavaszán Tisza

*István gróf tárgyalásokat folytatott a magyarországi román nemzeti párt vezetőivel. Amikor ezek eredménytelenül befejezést nyertek, a képviselőházban gyönyörű vita után határozatot hoztunk. Ezt a határozati javaslatot én terjesztettem elő, [...] arra kértem a Házat, utasítsa a kormányt, hogy hazánk nem magyar ajkú polgárait ne csak a jogegyenlőség jótéteményeiben részesítse, de minden olyan óhajuk elérésében támogassa, amely az egységes állam alapelveivel összefér. Ma, huszonegy esztendő után, semmivel sem kérek többet a román kormánytól a magyarok részére, mint amennyit huszonegy év előtt a románok érdekében a magyar kormánytól kértem. És boldog volnék, ha a román törvényhozás ugyanolyan határozati javaslatot fogadna el, mint amilyent akkor javaslatomra a magyar képviselőház elfogadott.*⁴⁹

1922. Behívták az OMP vezetőségébe egy tájegység – a Bánság – meghatározó közéleti szereplőjeként. Alighanem az MK elindításának és más közösségi szerepvállalásainak is szerepe volt abban, hogy amikor 1922. december 28-án létrejött az első időtálló szervezet, a konzervatív szellemű Országos Magyar Párt, akkor felkínálták neki az egyik alelnöki tisztséget. Tisztségét a pártban mindvégig megtartotta.

1924. Az OMP vezetősége a nemzeti kisebbség politikai viszonyainak figyelésére, feldolgozására és szakszerű vélemények előkészítését szolgáló feladatkörrel létrehozta a kisebbségi, jogi és történelmi, Jakabffy vezette szakosztályt. A szakosztály első nyilvános ülésére 1926. január 21-én került sor, amikor megvitatták a Nemzetek Szövetsége brazil beosztottjának, Mello Francónak a kisebbségek beolvadására vonatkozó tételét. Ezzel állították szembe az észtországi kultúraautómia elvét és gyakorlatát. A nyilvános szakosztályi üléseket a továbbiakban más-más városban folytatták. 1935 májusában Jakabffy Elemér a szakosztály ülését megnyitó beszédében hangot adott a magyarság csalódásainak beteljesületlen reményei miatt. Jakabffy keserű hangját az váltotta ki, hogy már Alexandru Vaida-Voevod is a románoknak előjogokat követelő nacionalista mozgalmak mellé állt, ő, aki az 1919-es kisebbségi szerződés aláírójaként a kisebbségeknek egyenjogúságot és részben kulturális autonómiát ígért.

1925–1937 között képviselte (többnyire Balogh Artúr társaságában) az erdélyi magyarságot az Európai Nemzetiségi Kongresszuson. Ez volt az egyetlen hosszú időt megért, majdnem másfél évtizeden keresztül aktív nemzetközi szervezet a két világháború közötti Európában, amely tevékenységének fókuszába a nemzeti kisebbségek helyzetének vizsgálatát és a nemzetközi kisebbségvédelem megreformálásáért kifejtendő lobbitevékenységet állította. A Kongresszus a német kisebbségek kezdeményezésére jött létre, irányvonalának meghatározásában pedig a német, a magyar és zsidó küldöttekből álló csoportok játszottak meghatározó szerepet. Jakabffy 1936-ban a Népszövetség megreformálására vonatkozó tervezetet terjesztett a Kongresszus elé.

49 Jakabffy, 1935. Elvek, sérelmek és kérelmek, i.m. 605.

1927. Az OMP elnöke felkérte Jakabffyt, legyen a sváb kérdés felelőse a párton belül. Ez különösen fontos volt az 1927-es választások, a Kisebbségi Blokk kialakításának idején. A kérdésnek Jakabffy külön dolgozatot is szentelt.⁵⁰

1928–1933. Bukaresti parlamenti képviselő volt. Az 1927-es választáson mandátumot szerzett, de a Német Párttal kötött paktum értelmében az OMP két mandátumról lemondott – az egyik Jakabffyé volt. Az 1928-as, az 1931-es és 1932-es választásokon mandátumot szerzett, összesen 5 évig volt parlamenti képviselő. Mandátumot szerzett 1937-ben is, de a parlamentet nem hívták össze.

1929. május 2-án a parlamenti ülésen a közigazgatási törvénytervezet tanulmányozására és a kisebbségi törvénytervezet összeállítására kiküldött bizottságok más parlamenti tagok bevonásával tárgyalták a kérdéseket. Eduard Mirto államtitkár tervezetere a kormányhoz benyújtandó magyar választ Balogh, Jakabffy, Paál és Pál szövegezték meg.

1930. A Maniu-kormány ígéretet tett kisebbségi törvény kidolgozására. Ez nem készült el. A romániai Országos Magyar Párt vezetői bízva a törvény elkészültében, két alternatív tervet dolgoztattak ki Jakabffy Elemérrel és Paál Árpáddal. Jakabffy Elemér 1930-ban elkészített kisebbségi törvénytervezetét zárt körben az OMP vezetői, szakértői között vitára bocsájtották. A tervezetet nem publikálta. Egy évtizeddel később, amikor Tătărescu miniszterelnök ígérte meg a kisebbségi kérdés törvényi szabályozását, Jakabffy szerette volna munkáját (*Tervezet a „kisebbségi törvény” javaslatához*) publikálni lapjában, de a revízióra készülő magyar kormányzat ezt már nem tartotta időszerűnek.

1935. Az OMP Bánsági tagozatának elnökévé választották.

1938-ban megtagadta a belépést a királyi diktatúra idején létrehozott Romániai Magyar Népközösségbe (RMN) és visszavonult a politikai élettől. 1943-tól kezdve, korábbi döntését felülbírálvá, részt vett az RMN munkájában.

1944 augusztusában Bukarestbe internálták mint „nemzetiségi túszt”, fogva tartásával a román kormány az Észak-Erdélyben rekedt Emil Hațieganu biztonságát kívánta kikényszeríteni.

---

50 Bodó Barna: Az erdélyi német kérdés és Jakabffy. *Kisebbségi Szemle*, 2017. 2 (2). 111–141.

A „lehetetlen” szolgálat

Illés Gábor már idézett kötetének (*A realista politikus*) egyik toposzát veszem kölcsön. Illés a kontingencia kérdését összeveti azzal az ismert tétellel, miszerint a politikus feladata az adott szituációban rendelkezésre álló legjobb alternatíva megtalálása.⁵¹ Mivel a közéletben, a politikában a lehetséges és a lehetetlen határát kijelölni nem lehet, legfőntebb sejtéseink lehetnek róla, ezért az ismert állítás, hogy a politika a „lehetséges művészete” egyszerre felmentő és igazoló. Illés nem utal egy szóval sem a kisebbségi léthelyzetre, nem jelzi, hogy az örökös kisebbségi ellenzékiesség⁵² mennyire határozza meg a politikai normativitást, miként alakulnak azok az elvek és értékek, amelyek a kisebbségi politikusok esetében a köztelherviselést szabályozzák. A cselekvési krédó, a „mit lehet” kisebbségi politikusok számára sokszor jelent feloldhatatlan dilemmát: felelőssége tagadhatatlan, de mert igazodnia kell, szembe megy egymással a mai elfogadható és a holnapi igazán jó, a valós cél. Működik ugyanis az eredményesség kényszere.

Ha Jakabffy Elemér politikai szerepvállalásait elemezzük, több dilemmával kell számolnunk. Az első az, hogy a többségi és a kisebbségi politikusok szerepvállalásai között van-e lényegi különbség? Értelmezésemben van, mert a többségi politikus hatalomra kerülén (párt)programot valósíthat meg, a kisebbségi politikus célja az érdemi egyenlőség megvalósulása, és közösségének a szolgálata: a nyelv, a kultúra, a hagyományos értékek védelme és fennmaradásának az elősegítése. Közügyet intéz. A többségi politikus aktivitása pozitív, a kisebbségié negatív: védekezik, ellenáll. Csak sajátjai körében tud építkezni. További dilemma, hogy a politikatudomány mai kategóriái mennyire használhatóak egy lassan száz év előtti helyzet értelmezésében.

Jelzés értékű, hogy Jakabffy a *Keleti Újság* 1922-es, *Milyen lesz a Magyar Szövetség?* címen indított széles körű ankétja keretében azt válaszolta, hogy a romániai magyar kisebbség nem rendelkezik még megfelelő politikusi garnitúrával. Ha 1922-ben szükségesnek látta odatenni a „még” időhatározót, másfél évtizeddel később mennyire lehetett ez érvényes?

Mit mondjunk arról a politikusról, aki kiáll elvekért, de nyíltan nem konfrontálódik? Az ő (politikai) célja a közösség fenntartása, a nyelv, a kultúra, a hagyományok megőrzése, a vallott célt szolgáló politikai megoldás kieszközlése. Politikai programja a múlt és az alkotmányos berendezkedések tisztelete, a demokrácia és a liberalizmus, amennyiben ez alatt az emberi értékek egyforma tiszteletét és megbecsülését értik.

51 Illés, 2021. *A realista politikus*, i.m. 258.

52 A kormányra lépő kisebbségek helyzete kettős: hatalmon vannak, de emiatt éppen a kisebbségi politizálás lényegi elemét, a közösségi autonómiát kell félretenni, időszakosan elfelejteni.

Korának kisebbségi politikusi ismerték a célt, de a gyakorlatban igen keveset tettek/tehettek a megvalósítás érdekében. Jakabffy kisebbségi „külpolitikusként”, nemzetközi szinten kiállt és érvelt – többnyire konkrét eredmény nélkül.

Maradt számára a felelős értelmiségi magatartás, amikor tanulmányaival, havi szemlélével, nemzetközi szerepvállalásaival segítséget kívánt nyújtani. De ezek nem, vagy csak részben politikusi megnyilvánulások. Ha szigorúan vesszük, akkor a román parlamentben eltöltött öt esztendő kivételével nem tekinthető – mai értelemben – politikusnak. Tette, amit lehetett: lajstromozta és szóvá tette a sérelmeket, az igazságtalanságokat, az embertelenséget. Az érdekkijárási nem volt az ő szája íze szerinti. Bár a többségi hatalom jogsértéseit, szöszegéseit nem tudta félretenni, bízott abban, hogy a román–magyar kapcsolatok, a többség–kisebbség viszony rendeződése idő kérdése.

Saját útját járó értelmiségi volt, alapvető értékek mellett köteleződött el, de közelebb állt hozzá az értelmező értelmiségi szerepe, mint a kombatív politikusé. A szélsőséges eszmék, a politikai zavarok nem ingatták meg – alighanem nem is tekintette önmagát politikusnak. Értékeket jelölt meg, normákat vállalt, szimbólumokat közvetített – gyakorolta a leírt és kimondott igaz szó hatalmát. Nem várta karba tett kézzel a lehetőséget, de előidézni sem tudta. Mégis bízott a világos szó erejében.

Emberként volt párját ritkító.